

tion de l'humanité" serisinde yayımlanan ve Hz. Peygamber'in hayatı ile birlikte İslâmiyet'in temel esasları hakkında bilgi verilen bu eserle yazar Kur'an-ı Kerim'den geniş ölçüde faydalanmıştır. Kitap, diğer müstefriklerin eserlerine göre oldukça tarafsız bir anlayışla kaleme alınmıştır.

Tercümeleler. 1. *Histoire des Benoul Ahmar, rois de Grenade* (Paris 1898). İbn Haldûn'un *el-İber* adlı eserinin Nasrîler'le ilgili bölümünün tercümesidir. Bu kısım De Slane'in *el-İber*'den yaptığı tercümede mevcut değildir. 2. *Les cent et une nuits* (Paris 1911). Kuzey Afrika'da meşhur olan "Yüzbir Gece Masalları"nın çevirisidir. 3. *Masâlik al-abçâr: l'Afrique, moins l'Égypte* (Paris 1928). İbn Fazlullah el-Ömerî'nin *Mesâlikü'l-ebşâr* adlı eserinin Kuzey Afrika'ya ait kısımlarının notlar ilavesiyle tercümesidir. 4. *Voyage d'Ibn Jobâir* (Paris 1949-1956). İbn Cübeyr'in *er-Rihle*'sinin Endülüs'e ait kısımlarının çevirisidir.

Müellifin, hisbe ve adliye teşkilâtı başta olmak üzere İslâm tarihi ve medeniyetiyle ilgili birçok makalesi *Journal asiatique*, *Revue des études islamique*, *Revue de l'histoire des religions*, *Revue critique*, *Revue des traditions populaires*, *Revue historique*, *Revue d'histoire économique et sociale*, *Revue africaine*, *Journal des savants*, *Lettres d'humanité* gibi dergilerde yayımlanmıştır (başlıca çalışmaları için bk. *Mélanges Gaudefroy-Demombynes*, XI-XII).

BİBLİYOGRAFYA :

Mélanges Gaudefroy-Demombynes, Le Caire 1935-45, s. XI-XII; Necib el-Akîkî, *el-Müsteşriğin*, Kahire 1964, I, 229-230; Bedevî, *Mevsû'atü'l-müsteşriğin*, s. 181-182; Henri Massé, "Maurice Gaudefroy-Demombynes (1862-1957)", *Arabica*, IV, Leiden 1957, s. 225-230; Régis Blachère, "Maurice Gaudefroy-Demombynes (1862-1957)", *JA*, CCXLV (1957), s. 309-311.

MUSTAFA FAYDA

GAVS

(الغوث)

Kendisinden mânevî yardım istediğinde kutba verilen unvan (bk. KUTUB).

GAVS, Muhammed

(محمد الغوث)

Abû'l-Müeyyed Muhammed b. Hafîriddîn b. Abdillatif el-Gavs el-Hindî (ö. 970/1563)

Gavsîyye tarikatının kurucusu Hindistanlı Şüttârî şeyhi.

890'da (1485) Hindistan'ın Gevâliyâr (Gwalior) bölgesinde doğdu. Soyunun Ferîdüddin Attâr'a kadar uzandığı söylenir. Muhammed henüz yedi yaşında iken, Şüttâriyye tarikatının kurucusu Şeyh Abdullah-ı Şüttârî'nin mânevî torunu olan ve Şeyh Zuhûr veya Hacı Huzûr diye de tanınan Hacı Hamîd'e intisap etti. Onun yanında iki yıl mânevî eğitim aldıktan sonra on üç yıl yedi ay süren sıkı bir riyâzet dönemine girdi. Hayatını sadece ağaç yaprağı ve meyve yiyerek sürdürdüğü bu dönemde Hindû yogileriyle tanışarak onlardan yoga ve tantra öğrendi. Çünâr tepelerindeki riyâzet devrini tamamlayıp Gevâliyâr'a dönen Muhammed Gavs, bu dönemde Şüttâriyye tarikatına mensup şeyhler gibi devlet adamlarıyla dostane ilişkiler kurdu. Gevâliyâr Afgan lideri Tatar Han Sarang Hânî ile kurduğu dostluk sayesinde Bâbü'r'e mânevî destek sağlayarak Gevâliyâr'ın ona ilhakına yardımcı oldu. İlk Bâbürlü sultanlarından Bâbü'r, Hümâyûn ve Ekber Şah onunla münasebet kurdular. Astronomiyle yakından ilgilenen Hümâyûn, başta "da'vet-i esmâ" olmak üzere Gavs'tan bazı Şüttâriyye âdâbını öğrendi. Şirşah tarafından taht-

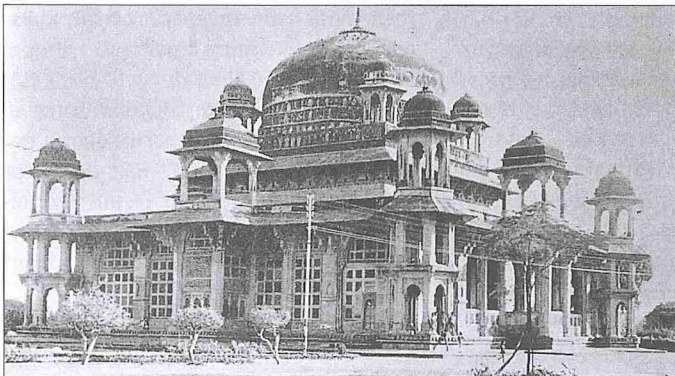
tan indirilen Hümâyûn'un İran'a iltica etmesi üzerine tasavvufî görüşlerine karşı çıkan ulemânın baskısıyla Gevâliyâr'dan ayrılmak zorunda kalan Gavs, Gucerât bölgesindeki Ahmedâbâd şehrine göç edip (947/1540) burada "devlethâne" adı verilen bir hankah kurdu. Gucerât ulemâsından Ali el-Müttakî onu tenkit ederek aleyhinde bir fetva verdi. Ancak bu olay şöhretinin Ahmedâbâd'da yayılmasını önleyemedi. Ahmedâbâd'ın tanınmış âlimi Şeyh Vecîhüddin Alevî'nin de onun müridleri arasına katılması şöhretini daha da arttırdı. 966 (1558) yılına kadar Gucerât'ta kalan Muhammed Gavs, Bâbürlü baskısının yoğunlaşması üzerine ailesi ve müridleriyle birlikte Agra'ya gitti. Ancak Ekber Şah'ın kendisine yakınlık göstermesine rağmen Agra'daki ortamı uygun bulmayarak Gevâliyâr'a döndü. 17 Ramazan 970'te (10 Mayıs 1563) Agra'da vefat etti. Cenazesi Gevâliyâr'a götürülerek orada defnedildi. Ekber Şah tarafından yaptırılan türbesi Hindû ve müsülman mimarisinin bir sentezini temsil etmektedir.

Gavs'ın Gevâliyâr'da iken yazdığı ve Hz. Peygamber'in mi'racına benzer mânevî tecrübelerini tasvir ettiği *Mi'rac-nâme* adlı eseri ulemâ arasında tepkiyle karşılanmış ve aleyhinde bir fetva çıkarılmış, ancak daha sonra müridi ve halefi Şeyh Vecîhüddin'in teşebbüsüyle ulemânın bu fetvayı geri alması sağlanmıştır.

Hindûlar'la sosyal ilişkiler kuran Muhammed Gavs, Sanskrîtçe bir mistik risâle olan *Amratkund'u Bahrû'l-ḥayât* adıyla Farsça'ya tercüme etmiş ve Hindû mistik kavramlarını tasavvufa uyarlamaya çalışmıştır. Onun Şüttâriyye müridleri için geliştirdiği "ilm-i Şüttârâ" diye bilinen mânevî disiplin üç esasa dayanır. "Da'vet-i esmâ" da denilen bu metot esmâ-i hüsnânın özel bir mânevî güce sahip olduğu, yıldızların esmâ-i hüsnânın okunmasından etkilendiği ve yıldızların insan kaderine tesir ettiği inancına dayanır.

Şüttâriyye tarikatı Gavs'ın irşad faaliyetleriyle önce Hindistan'da, daha sonra Endonezya'da yayılmış, pek çok âlim ve şeyh onun tarikatına intisap etmiş, meşhur müzisyen Tan Sen gibi bazı Hindûlar şeyhin mânevî olgunluğuna hayran olmuşlardır.

Eserleri. Ümmî olduğunu söylemesine rağmen *el-Cevâhirü'l-ḥams* (Fas 1318),

Muhammed Gavs'ın türbesi - Gevâliyâr / Hindistan

Bahrü'l-hayât, Kilid-i Mehâzin, Zâmâ'ir u Beşâ'ir, Kenzü'l-tevhîd, Evrâd-ı Gavsîyye, Teshîrû'l-kevâkib, Tezkiretü'l-evliyâ' ve *Mi'râcnâme* gibi eserler kaleme alan Gavs'in en önemli eseri, riyâzet döneminde mânevî tecrübelerden yola çıkarak yazdığı *el-Cevâhirü'l-hams*'tir. Sonraki yıllarda tekrar gözden geçirdiği bu eser Gavsîyye tarihinin temel kitabı olmuştur. Aslı Farsça olan, ancak daha çok Arapça tercümesiyle tanınan *el-Cevâhirü'l-hams* "cevher" başlıklı beş bölüme ayrılır. Birinci cevherde zâhidin tanımı ve zühd yolları, ikinci cevherde riyâzet ve usulleri, üçüncü cevherde zâhidlerin okuyacakları dualar, dördüncü cevherde Şüttârî tarikatına mensup dervişlerin ibadet ve zikirleri, beşinci cevherde muhabbet ve hakikate ulaşma konusu anlatılmaktadır. Eserin son iki bölümü, Sâlim b. Ahmed (ö. 1046/1636) tarafından *Bulğatü'l-mürîd ve buçyetü'l-müstefîd* adıyla şerh edilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Muhammed Gavs, *el-Cevâhirü'l-hams*, The Asiatic Society Library of Bengal, nr. OA 74; Muhammed Gavsî Şüttârî, *Gülzâr-ı Ebrâr*, The Asiatic Society Library of Bengal, nr. MSD 262, vr. 94-97; Babur, *Babur-Nama* (trc. A. S. Beveridge), London 1922, s. 539-540, 670, 688; Abdülkâdir el-Bedâüni, *Müntehabü'l-tevârih*, Kalküta 1868, II, 34, 63; III, 4-5, 72; Cihangir, *Tüzûb-i Cihângîrî* (nşr. Sir Seyyid), Aligarh 1864, s. 211, 258; Zebîdî, *İşk*, s. 92; Harîrîzâde, *Tibyân*, III, vr. 12^b-19^a; Abulfazl, *Akbar Nama*, Calcutta 1821, II, 135, 232, 267; Mu'temid Han, *İkbâlnâme-i Cihângîrî* (trc. Elliot-Dowson), Calcutta 1865, s. 109; Abdulhamid Lahori, *Badshah Nama*, Calcutta 1868; Abdülhak Dihlevî, *Ahbarü'l-ahyâr*, Delhi 1891, s. 244-245; Muhammed Sâdik, *Tabakât-ı Şahcîhânî*, Asafiya Library, Hyderabad, nr. 721; Gulâm Muinüddin Abdullah, *Me'âricü'l-velâye* (K. A. Nizami özel kütüphanesi), II; Şah Navaz Han, *Me'âşirü'l-ümerâ'*, Kalküta 1888, II, 578-579; Serkis, *Mu'cem*, II, 1630; Brockelmann, *GAL*, II, 550-551; *Suppl.*, II, 616; Abdülhay el-Hasenî, *Nüzhetü'l-havâtir*, IV, 97-98, 293-295; Schimmel, *Mystical Dimensions of Islam*, s. 350, 355; R. Maxwell Eaton, *Sufis of Bijapur (1300-1700)*, New Jersey 1978, s. 59-61; R. Nath, *History of Mughal Architecture*, New Delhi 1982, I, 217-229; a.mf., "The Tomb of Shaikh Muhammad Ghauth at Gwalior", *Studies in Islam*, XV/1, New Delhi 1978, s. 21-30; Ebül-Hasan Ali el-Hasenî en-Nedvî, *el-İmâmû's-Serhendî*, Küveyt 1403/1983, s. 28-29; M. Mujeeb, *Indian Muslims*, New Delhi 1985, s. 301-302; M. Muzammil Haq, *Some Aspects of the Principal Sufi Orders in India*, Dhaka 1985, s. 122-135; K. A. Nizami, "The Şahtârî Saints and Their Attitude Towards the State", *Medieval India Quarterly*, I/2, Aligarh 1950, s. 56-70; Abdul Muqtadir, "Muhammad Ghawth Gwâliyârî", *El²* (İng.), VII, 439-440.

K. A. NIZAMI

GAVSİYYE

(غوثية)

Şüttârîyye tarikatının
Şeyh Muhammed Gavs'a
(ö. 970/1563)
nisbet edilen bir kolu.

Şeyh Vecîhüddin Alevî, Şeyh Allahbahş ve Şah Pîr gibi meşhur sûfî ve âlimlerin Muhammed Gavs'a intisap etmeleri tarihinin Hindistan'ın Delhi, Gucerât ve Bengal bölgelerinde yaygınlık kazanmasını sağlamıştır. Muhammed Gavs'in müridlerine öğrettiği prensipler kendisinden sonra tarihinin genel kuralları olarak benimsenmiştir. Bu prensiplerin başında vahdet-i vücûd inancı gelir. Ehl-i sünnet'e tâbi olmak, Hz. Peygamber'i örnek almak, gerçeği kitaplarda değil şeyhin öğrettiklerinde aramak, rüyayı mübalağa yapmadan şeyhe anlatmak, cahil insanlarla arkadaşlık etmemek ve imanı kaybettireceği korkusuyla dünyalık peşinde koşanlarla dostluk kurmamak tarihinin temel öğretilerindedir. Genellikle vahdet-i vücûd inancının sadık takipçileri olan Gavsîyye şeyhleri dinin bâtinî yönünü vurgulayarak bazı sırrî özellikler geliştirmişlerdir. Tantra ve yoga ile ilgili birçok uygulamayı benimsemeleri, zikrin mânevî faydasını vurgularken bile "zîkr-i hans, zîkr-i alkah" gibi bazı Hint düşünce metotlarını tavsiye etmeleri, bu düşüncenin etkisi altında kaldıklarını göstermesi bakımından önemlidir. Bizzat Muhammed Gavs'in, sırrî güçler geliştirmek için mensuplarına Hindü mistik geleneğindeki oturarak tefekkür tarzı olan "asin" in muhtelif şekillerini denemelerini tavsiye ettiği bilinmektedir. Yine onun, muhtemelen Hindûlar'a karşı bir iyi niyet göstergesi olarak boğa ve inek yetiştirmesi, daha sonra müridleri tarafından bir tarikat geleneği haline getirilmiştir.

Sultan Cihangir'in büyük saygı gösterdiği Miretlî (Meerut) Şah Pîr Şüttârî de inek yetiştirmekteydi. Şah Pîr gibi bazı Gavsîyye meşâyihî Hintçe muskalar yazmışlardır. Şüttârîyye âdabının bir temel unsuru olan ve astronomiyi zikirle birleştiren "da'vet-i esmâ" metodu Gavsîyye tarikatında da uygulanmıştır.

el-Cevâhirü'l-hams, *Sirâcû's-sâlikîn*, *İşrârü'd-da'Ve*, *Şerh-i Risâle-i Kenzü'l-esrâr fî hâli eşğâli Şüttâr*, *Eşğâl-i Şüttâr*, *Evrâd-ı Şâfiyye* adlı eserler tarihinin temel kitapları arasında sayılabilir.

Tarikat mensupları Arabistan, İran, Türkiye ve Endonezya'ya kadar giderek

Gavsîyye'yi yaymaya çalışmışlardır. ba-
şarılı olamamışlardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Muhammed Gavs, *el-Cevâhirü'l-hams*, The Asiatic Society Library of Bengal, nr. OA 74; a.mf., *Bahrü'l-hayât*, Delhi 1893; Muhammed Gavsî Şüttârî, *Gülzâr-ı Ebrâr*, The Asiatic Society Library of Bengal, nr. MSD 262; Abdülhay Süfî, *Evrâd-ı Şâfiyye*, Khuda Bakhsh Public Library, Patna; Ca'fer Muhammad, *Âdâbü'z-zîkr*, The Asiatic Society Library of Bengal, nr. 1280; Abdülhay el-Hasenî, *Nüzhetü'l-havâtir*, IV, 293; Brockelmann, *GAL*, II, 550-551; *Suppl.*, II, 616; Kadî Muinüddin, *History of the Şahtârî Silsilah* (doktora tezi, 1963), Aligarh Muslim University; Schimmel, *Mystical Dimensions of Islam*, s. 350; R. Maxwell Eaton, *Sufis of Bijapur (1300-1700)*, New Jersey 1978, s. 59; M. Muzammil Haq, *Some Aspects of the Principal Sufi Orders in India*, Dhaka 1985, s. 122-135; A. Popoviç — G. Veinstein, *Les orders mystiques dans l'Islam*, Paris 1985, s. 110, 116; K. A. Nizami, "The Şahtârî Saints and Their Attitude Towards the State", *Medieval India Quarterly*, I/2, Aligarh 1950, s. 56-70; Abdul Muqtadir, "Muhammad Ghawth Gwâliyârî", *El²* (İng.), VII, 439-440.

K. A. NIZAMI

GÂVUR

(bk. KÜFÜR).

GAY

(الغي)

Cehennemdeki bir yere verilen ad;
şaşkınlığın doğurduğu
bilgisizlik, azgınlık
(bk. CEHENNEM; İĞVÂ).

GAYB

(الغيب)

Akıl ve duyular yoluyla
hakkında bilgi edinilemeyen
varlık alanı.

Arapça'da "gizli kalmak, gizlenmek, görünmemek, uzaklaşmak, gözden kaybolmak" anlamında masdar ve "gizlenen, hazırda olmayan bulunmayan şey" mânasında isim veya sıfat olarak kullanılır (*Lisânü'l-⁵Arab*, "ğyb" md.); Fîrûzâbâdî, *el-Kâmûsü'l-muhtâ*, "ğyb" md.). Râgîb el-İsfahânî gaybı "duyular çerçevesine girmeyen ve aklın zaruri olarak gerektirmediği şey", İbnü'l-Esir de "kalplerde (zihinlerde) mevcut olsun veya olmasın gözlerden gizli kalan her şey" tarzında açıklamışlardır (*el-Müfredât*, "ğayb" md.; *en-Nihâye*, "ğyb" md.).

İnsan yaratılışının gereği olarak bilinmeyen ve görünmeyene, esrarengiz olana karşı daima ilgi duymuş, onun bu il-